

Monimuotoistuva ja laadukas asuinympäristö - asumistarpeiden ja arjen hyvinvoinnin huomioiminen kaupunkiseutusunnittelussa

Hankkeen tausta ja tarve

Kaupungit ja kunnat pyrkivät tehtäviensä mukaisesti tarjoamaan asukkailleen laadukasta asumista ja hyviä elinympäristöjä. Kaupunki- ja yhdyskuntasuunnittelu yhdistää asumisen, arjen palvelut, viihtyisän ympäristön ja työpaikat toiminnallisesti monipuoliseksi ja kestävästi saavutettavaksi kokonaisuudeksi. Tämä toiminnallinen kokonaisuus ei seuraa vain kuntarajoja, vaan levittäytyy toiminnallisiksi kaupunkiseuduiksi.

Pääosa hyvinvointiin ja arjen sujuvuuteen liittyvistä teemoista ratkaistaan kunnissa (kaupungeissa). Laki asunto-olojen kehittämistä (1985/919) velvoittaa kuntaa luomaan alueellaan yleiset edellytykset asunto-olojen kehittämiseksi. Lain mukaan kunnalla on velvollisuus parantaa erityisesti asunnottomien ja puutteellisesti asuvien asumisololoja. Säädöksen (1993/1191) mukaan ”Kunnanvaltuusto tarpeen mukaan hyväksyy ja tarkistaa kunnallisen suunnittelun osana asunto-ohjelman asuntopoliittisten toimien perustaksi”. Valtion asuntopoliittisessa kehittämissuunnitelmassa todetaan: ”Kunnilla on kaavoitusmonopolin kautta keskeinen rooli siinä, että rakentamiskelpoisia asuntorakentamiseen tarkoitettuja tontteja kaavoitetaan riittävästi yhdyskuntarakenteen kannalta keskeisille sijainneille. Valtion keskeisin keino vaikuttaa tontti- ja asuntotarjontaan ovat MAL-sopimukset, joissa on sovittu myös valtion tukeman asuntotuotannon määristä ja tontinluovutuksesta”. (Valtioneuvoston selonteko, Asuntopoliittinen kehittämissuunnitelma vuosiksi 2021–2028, joulukuu 2021)

Asuntopoliittisia ohjelmia laaditaan siis ensisijaisesti ohjaamaan asuntotuotantoa, määrää, riittävyttä, sijaintia ja kohtuuhintaisuutta. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan tavoitteena on ”järjestää alueiden käyttö ja rakentaminen niin, että siinä luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistetään ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitystä.” (MRL, FINLEX.) Kaupunkiseutusunnittelu kytkeytyy maankäytön, asumisen ja liikenteen kysymysten ratkaisemiseen ja strategiseen suunnitteluun seututasolla, ylikunnallisena ja seutu-valtio-suhteen välisenä yhteistyönä. Kaupunkiseutusuunnittelu pohjautuu seutujen kuntien yhteiseen tahtotilaan ja työnjakoon sekä valtakunnallisesti valtion linjaamiin tavoitteisiin kuten valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin, asunto- ja ilmastopoliittisiin tavoitteisiin sekä valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman (Liikenne12) linjauksiin.

Kuntien yhteisesti määrittelemä asuntopoliittikka kytkeytyy tiiviisti yhdyskuntarakenteen suunnitteluun, maapolitiikkaan, kaavoitukseen sekä seudullisesti liikennesuunnitteluun ja peruspalveluiden verkostoihin. Vaikka asuntopoliittikka on kuntakohtaisesti ohjattua, siinä on myös seudullisia ulottuvuuksia. Kaupunkiseutusuunnittelussa on mahdollista huomioida asuinalueiden monipuolisuus ja laatu sekä erilaisten palveluiden saavutettavuus. (MAL-verkoston raportti: Kaupunkiseutujen ja kuntien asuntopoliittisten ohjelmien arviointi ja kehittäminen, MDI, 2020). Seudullisia tavoitteita edistävällä suunnittelulla ja toimenpiteillä voi olla ristiriitaisia vaikutuksia hyvinvointiin liittyvien tavoitteiden toteutumisen kanssa. Esimerkkejä:

- Väestökehitys luo haasteita palveluverkon riittävyydelle ja kustannuskehitykselle
- Rakenteen tiivistäminen aiheuttaa helposti luontokatoa, hiilinielujen menetyksiä, ja biodiversiteetin kapenemista kaupunkialueille sekä
- Tiivistäminen aiheuttaa paineita lähiluonnon saavutettavuudelle ja laadulle, lähiliikuntapaikkojen saavutettavuus voi heikentyä

- Infrarakentaminen lisää melua, pölyä ja luo estevaikutuksia mm kestävästä liikkumisesta ja lähivirkistysalueiden verkostoihin.
- Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ja varautuminen yhdyskuntarakenteessa jää helposti kasvutavoitteiden jalkoihin.

Laajemmin ymmärrettynä oikeasuuntaisella ja maantieteellisesti oikeanlaajuisella asuntopoliitikalla on mahdollista ratkaista ja ennaltaehkäistä monia muuttuvaan väestömaantieteeseen liittyviä ongelmakohtia. Kun otetaan tämä laajempi näkökulma huomioon, voidaankin puhua laajemmin *asumisen politiikasta*, ei vain asuntopoliitikasta. Sittemmin näkökulma on laajentunut *asuinympäristöjen politiikaksi* ja keskusteluksi asumisympäristöstä ja sen laadusta.

Asuin ympäristön laadun vahvistaminen kaupunkiseutusunnittelussa

Asumisympäristön laatu ja viihtyisyys sekä elämäntilanteiden mukaan muuttuvat asumispreferenssit ovat seudullinen ilmiö, jota tulisi tarkastella vahvemmin kaupunkiseutujen kehitystä ohjaavana tekijänä. Seudullisella tasolla voidaan luoda strategisia suosituksia ja linjauksia. Yhteisesti voidaan määritellä esimerkiksi laadukkaan ja monipuolisen asuntotuotannon kriteerit, palveluverkon saavutettavuuden periaatteet ja vapaa-ajan ympäristön laatu. Suurimmilla kaupunkiseuduilla kuntien yhteiset seudulliset suunnitelmat ovat lähtökohtana MAL-sopimusten toimenpiteille, joilla ohjataan asumisen sijoittumista, asuntotuotannon määrää sekä kohtuuhintaisen asumisen osuutta. *Muuttuvassa toimintaympäristössä asuntopoliittista asiantuntijuutta on vahvistettava seudullisessa, integroivassa MAL-suunnittelussa. Resursseja on suunnattava erityisesti haitallisen segregaaation ehkäisyyn, maahanmuuttajien asumistarpeisiin, monipaikkaistuvaan asumiseen, seudun asuntopoliitiikan yhteisvastuullisuuteen ja kestävyteen, ilmastonmuutoksen hillintään ja sopeutumiseen sekä luontokadon ehkäisyyn.*

Hyvinvointiin ja arjen sujuvuuteen liittyvistä teemoista seudullisella tasolla voidaan vaikuttaa mm. asumiseen, ympäristön laatuun, kestävästä liikkumisesta, palveluverkkoon ja viherympäristöön ja sen verkostoihin. Kokonaisuudessaan suunnittelussa ja vaikutusten arvioinnissa tulisi ottaa nykyistä paremmin huomioon eri ikäisten asukkaiden ja eri väestöryhmien tarpeet sekä erilaisten kaupunkiseutujen ja kuntien sisäiset erilaiset tarpeet ja näkökulmat. Seututasoisessa strategisessa suunnittelussa kyseisille tavoitteille ei toistaiseksi kuitenkaan ole vakiintunutta ilmaisumuotoa tai suunnitteluinstrumenttia, johon hyvän elinympäristön ja kestävästä kehityksen peruspilarit kiinnittyisivät. Tämä pätee myös yhteiseen asuntopoliittiseen suunnitteluun ja ohjaukseen seuduilla (KAUPSU-hankkeen julkaisu, 15.2.2023)

MAL-verkoston Asuin ympäristön kehittämishankkeessa kartoitetaan seutujen käytännöt em. teemojen huomioiseksi osana kaupunkiseutu tasoita suunnittelua sekä mahdollistetaan seutujen välinen vertaisoppiminen ja vuoropuhelu asukkaiden hyvinvoinnin asuin ympäristön laadun toimintamalleiksi.

Hankkeen toteutus

- **Kartoitetaan** kohdeseutujen asuntopoliittiset käytännöt ja työvälit ja asumisen julkilausutut tavoitteet, yhteinen resurssointi sekä seudullisen seurannan mallit,
- **Kootaan** asukkaiden hyvinvointiin ja asuin ympäristön laatuun seudullisessa mal-työssä liittyvät hyvät käytännöt ja prosessiesimerkit (mm kaupunkiseutusunnitelmissa). arvioidaan, mitä lisäarvoa seudullisuudesta on asuin ympäristöjen suunnittelussa,
- **Kootaan** yhteen asuntotavoitteiden ja asumispreferenssien tarkastelun uudet menetelmät ja hyvät käytännöt (digitaalisuus/ paikkatieto, StrateGIS, monipaikkaisuusaineistot, asumispreferenssien tarkastelu elämäntilanjattelu myötä)
- **Laaditaan malli ja suosituskehikko** (matriisi tai kehittämispolun kuvaus) asuin ympäristön laadun huomioimiseksi ja hyödyntämiseksi seudullisessa suunnittelussa,
- **Testataan** suosituspolun käytettävyyttä seututyöpajassa/pajoissa, sekä järjestetään vuoropuhelu alan toimijoiden kanssa,
- **Laaditaan raportti ja julkistetaan suosituspolku.**

Toteutuksessa harkitaan asiantuntijaryhmän kokoamista hankkeen tueksi (ohjausryhmään tai oheen). Asiantuntijaryhmä voi kokoontua paneelimaisesti muutaman kerran hankkeen aikana tai jatkuvana.

Hankkeen yhteistyökumppanit

- MAL-verkoston koordinaatio, YM,
- MAL-verkoston kaupunkiseudut, Tampereen seutu ja Helsingin seutu
- ARA, Kuntaliitto

Hankkeen kesto ja kustannus

- 8-10 kk, vuosi 2023. Kustannus rahana 20-30 000 euroa. Tämän lisäksi osallistujatahot lisäävät hankebudjettiin omaa työtä (MAL-verkosto, seudut).
- Hankkeen aloitus tavoitteen mukaan maaliskuussa 2023, päätös joulukuussa 2023.